

V. GILBERT EDIT

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet,
Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék
gilbert.edit@pte.hu

IRODALMI HATÁRÁTLÉPÉSEK LJUDMILA ULICKAJA ÉLETMŰVÉBEN

Ljudmila Ulickájának, a mai orosz irodalom egyik kétségtelen sztárjának a szövegközi hálózatait kezdem el felfejteni, lazán érintve popularitásának, lektúr- és szépírói mivoltának, befogadói csoportjainak és életműve szemléleti kereteinek kérdéseit. A Tolsztoj-allúzióktól indulva Csehov-reminiszcenciákon át a kortársi párhuzamokat említve igyekszem kitapintani az életmű szövetét, regisztereit, határátlépéseit, határait – fő tárgyá téve a spirituális tapasztalat irodalmivá transzponált egzisztenciális megnyilvánulásait.

Kulcsszavak: Ulickaja, intertextualitás, az orosz irodalom virtuális, imaginárius története, továbbírás, párhuzamok elődökkel és kortársakkal, átmenetnarratíva, spirituális és műfaji határátlépések, elitirodalom és bestseller

Ljudmila Ulickaja az egyik legsikeresebb kortárs orosz író hazánkban (CZINKI 2014). Saját országában és nemzetközileg is a legismertebbek és elismertebbek közé tartozik, még ha folyamatosan jelen van a műveinek esztétikai értékét megkérdőjelezők hangja is a világban, illetve (jogosan) napirenden szerepel a lektúrirodalomba sorolásának lehetőségessége. Ez utóbbiról többször megnyilatkoztam, nem tartván kizártnak e szempontot, ám az életmű árnyalt tagolásának révén, annak folyamatában érvényesítve az egyedi alkotás egyedi megítélésének szükségességét, s így több regiszterbe osztva az életművet (GILBERT 2014: 56–61).

Akik lektűrírónak tartják, elbeszélései lekerekített, happy end-szerű megformálására utalnak, amivel messze nem minden szövegét illetően értek egyet. Érvényesül viszont bizonyos rend, rendszer, értelem az általa megalkotott világban, ezt nehezményezhetik vagy tarthatják elavultnak ellenzői. Intellektuális, de nem innovatív, progresszív próza, mondják mások, s hogy kevésbé intertextuális. E

megállapítások közül az első distinkció elfogadhatónak, használhatónak tűnik (SZÓKE 2013), az utóbbit kétségbe vonom. Mind a diskurzusba hozott művek, mind a valamiképpen megjelenő, megelevenedő íróársak sora ellentmond a feltételezésnek. Okszana Pobivajlo disszertációja (ПОБИВАЙЛО 2009) az életmű mitopoétikai gyökereit is kutatja, fellelve benne az iker-, a demiurgosz-, az androgün-, az elveszett feleség és más mitémákat. Szabó Tünde a korai kisregény, a *Szonyecska* más orosz irodalmi Szonyecska-alakokhoz való viszonyát tárgyalja alapos, orosz nyelvű munkájában (CABO 2015). Jómagam ugyanezen műtitokzatos, megfejthetetlen, virtuális kapcsolatáról, tipológiai szüzségyezéséről írok Szabó Magda *Danaidákjának* kapcsán. Mindkét regénynek olyan könyvtárosnő a főszereplője, aki háttérbe húzódik férje és (tulajdonképpen) nevelt lányuk kapcsolata láttán, s elfogadja, sőt támogatja azt (GILBERT 2014: 203–209). A *Médea és gyermekei* címszereplőjének pedig az antik mitológiai hősnővel való ellentétes párhuzamát vonhatjuk meg tudván, hogy az orosz mű hősnője nem öli meg férjét és gyerekeit, értesülvén férje hűtlenségéről. Más, humánusabb módon vezeti le, spiritualizálja fájdalmát. Vér szerinti gyermekei sincsenek, ám fogadottak – számosan.

Ebben a műben – és Ulickaja más szövegeiben is – sokat olvasnak a szereplők. Szonyecska, a volt könyvtárosnő esetében kardinális kérdés, mikor és mit olvas a címszereplő alak, s érti-e olvasmányát. Eldöntetlen kérdés: mintha álmvilágát népesítenék be az orosz irodalom hősnői, amikor fiatalkorában ezeket a regényeket bújja. A narráció félmondatban közli: a maga módján fejezi be őket befogadójuk félálomban, s álmodja tovább a cselekményt. Házasságát is olvasottságának s a könyvek szeretetének, ismeretének – valamint segítőkészségének köszönheti, amikor is Robert Viktorovicsnak, új olvasójuknak, akinek száműzött lévén nincs bejegyzett lakcíme, saját olvasójegyével kölcsönzi ki a kért francia műveket. Ezután Szonya már nem foglalkozik könyvekkel, irodalommal, nem olvas, az egyetem irodalom szakját is abba kell hagynia – azt a háború kitörése miatt, de a fészekrakás, családalapítás és családtagjainak teljes kiszolgálása is majd két évtizedre elzárja aztán az olvasástól. Szonya a cselekmény szerint nem hiányolja a könyveket, nem sérelmezi elejtett megjegyzésekben sem, hogy immár nincs kapcsolata velük. Nincs tehát említés róla és a könyvekről házasságának cselekményideje alatt. Mindössze azt fájlalja egy ponton a címszereplő, hogy lányának a könyvek nem jelentenek semmit. A jelzésszerűség itt azt a pedagógiai-pszichológiai elvet hívja elő több szinten, metanarratíván, kihagyásos, elliptikus voltában is, hogy csak a példa, a személyes példamutatás segítene. Nincs demagógia, túlbeszélés a szöveg egyik narratív szólamában sem Tánya s a könyvek vonatkozásában, a legkevésbé sem didaktikus a jelenet. Mindössze az olvasóban fogalmazódik meg, hogy akkor hathatna lányára anyja könyvszeretete (Szonyecska valaha volt irodalomimádata), ha a lány látna is néha ilyen-

olyan kötetet anyja kezében. Másfelől közelítve, immár saját oldaláról: nem az a baj, hogy nem nyúl könyvhöz házassága alatt a címszereplő Szonya, hanem az a kérdés, hogy olvasási szenvedélye és gyakorlata, amely férjhez menése előtt teljességgel kitöltötte idejét, hasznosul-e az élet, saját élete terepén. Tanult-e valamit az orosz irodalomból? Tudatos, kritikai, reflektáló olvasónak bajosan nevezhetjük. Nem tudja vagy nem akarja megvédeni kedvenceit, amikor kétségbe vonják azok értékességét. Érzelmileg kötődött hozzájuk valószínűleg, hiszen kognitív, diszkusszív szinten nem reagál rájuk, nem érvel mellettük. Érintett, rajongó, bevonódott, naiv olvasójukként neki is fáj a lekicsinylésük.

Egyszer csak megszűnnek tehát a jóízű beszélgetések az ágyban, miután férje leszólja az orosz irodalom iránti kritikátlan, naiv rajongása miatt, egyedül Puskin ismervén el a hazaiak közül. Bekövetkezik a szakadás: Robert Viktorovics a franciákat helyezi magasra, illetve politikailag is helyre teszi Szonyát: felesége azonosulását az oroszok nagy Honvédő Háborújával szintúgy nevetségesnek tartja. A feleség ezután bezárkózik, s ekkor kezdődik elhidegülésük az ágyban is. Szonya alázatos lesz, magának a kisháza, a konyhában, a mosogatódézsza előtt készít helyet, azaz oda helyezi magát, amikor értelmiségi vendégek, művészek jönnek hozzájuk. Hagyja, eltűri, hogy férje és lánya lenézzék, lesajnálják, ne vonják be világmagyarázó beszélgetéseikbe. Az irodalomtól tehát vagy alázatossgot tanult, vagy mindössze idő- és életkitöltő funkciója volt számára, amíg más nem adódott, vagy azt, hogy mindig van valami, amihez tudunk nyúlni az életben. Ha csak a könyvek, akkor ahhoz, s azokkal is lehet boldognak lenni, ha család adódik, akkor annak a szervezésébe lehet belevetnie magát teljességgel az egykor olvasónak – ez meg is történik. Amikor pedig a családja elillan, visszatér a könyvekhez. Nem előbb, akkor viszont azon nyomban. Van tehát (s talán ezt tanulja a könyvekből?) mindig egy B terv.

Olvasni és élni – úgy tűnik, együttesen nem valósítható meg e mű világában, ennek a főalaknak a vonatkozásában. Határozottan választ a szereplő: vagy-vagy. Életét a könyvek alkotják/helyettesítik a házasságig, aztán teljeséggel kiszorulnak új életéből. Éles tehát az átmenet, cezúra vonódik a könyvvel és az anélkül való létezés közé.

Ulickaja más műveiben szintén gyakori téma, motívum, cselekményelem az olvasás. Ezzel mulatják az időt az *Életművésznők* nőalakjai a tengerparton, az *Imágó*nak pedig eleve a brezsnyevi éra orosz értelmiségi, művész szubkultúrája a közege. Ezekben fordított a helyzet az előzőekben tárgyalt mű világához képest: az élet természetes része, velejárója az olvasás, sőt az írás. Az *Imágó*ban, az orosz belső emigráns (orosz szóhasználattal: disszidens) értelmiség regényében rengeteg szó esik az orosz irodalomról, orosz írókról, Brodskij alakja pedig meg is jelenik a szereplők között. A *Médea és gyermekeiben* a címszereplő évtizedeken át francia nyelvű leveleket vált barátnőjével, aki sógornője is lesz

egyben. A másik, az alternatív női főszereplő, Mása pedig költő, verseit olvashatjuk is a regényben. Ezek pedig Ulickaja szinte egyedülként publikált költeményei, mint interjúiban elismeri: folyamatosan íródo verseinek sokaságából. Spirituálisan is határátlépő alkotások: fiktív szerzőjük transzcendens, eufórikus élményeinek lenyomatai, egyben levezető, kiíró, terapeutikus funkciójú és hatású szövegek. Mását ugyanis kislánykorában nagy gonddal, gondossággal, törődő szeretettel hozza vissza evilági életébe anyai nagymamája és unokanővére a kettős tragédia után, mikor is szüleit autóbalesetben elveszíti s elmeháborodott apai nagyanyja esténként őt hibáztatja emiatt. A gyermek öngyilkossági kísérlete ekkor még sikertelen. Másodszorra azonban nem tudja már visszatartani egyik családját sem, s ő maga is az átlépést választja. Fiatal nőként újra átéli ugyanis a rettenetet, a sehova nem tartozást, az árulást, a kizártságot, a tehetetlenséget, életének, viszonyainak megoldhatatlanságát. Akkor, felnőttként kapcsolati krízisbe, egzisztenciális határhelyzetbe is kerül: nem tud választani egymást kizáró kötődései közt, s az átlépés a megoldás számára. A versek szoros lenyomatai lelki állapotainak, változásainak, válságainak. Mentális szelepként működtek, amíg élete egyensúlyban volt, amíg képes volt polgári életvitelre: egyetemre járni, családot alapítani, dolgozni, kutatni, háztartást vezetni. A versek írása jelentette, biztosította azt az átmenetet a másik világba, ami határidentitását földelte, megadva az őt hívó égieknek: démonainak és angyalainak, ami nekik jár. Mása saját műveibe transzponálta félelmeit, szorongását, kétségeit, kétségbeesését. Szabadsága megélésének, mentális egészségének terepe volt számára költészete. Őrzői e versek különleges élményanyagának, testi-lelki eksztázisának is, amelyet először a „Föld Köldökén” szeretkezve, majd megannyi helyszínen ér el szeretőjével, a sportmasszörrel. Elhívásának, búcsújának kifejeződése végül az evilágtól a poézis. Üzenetváltás is, hiszen kommunikációs cél lebeg szerzőjük előtt, amikor verseivel, verseiben megszólítja a férfit, s faggatja közös élményükről, amely nemcsak testi kielégülés, hanem lelki egyesülés, transzcendens beavatás, egyúttal istenélmény a nő oldaláról, az ő átélésében. Közös különlegességtudatukról ad tanúságot, s bizonygatja bennük viszonyuk egyediségét, kiválasztottságukat. Nyelvet akar általuk találni Butonovhoz, akit megérintenek, de zavarba hoznak a hozzá a lánytól postán érkező költemények, s elutasítja a nyelvtalálásnak ezt az új csatornáját.

Fontos momentum, kiténtetett vonulata ez a regénynek. Tapasztalati bizonyítéka annak a jelenségnek, amit kissé bizonytalanul női írásnak nevezünk. A feminista irodalomtudomány sokféle álláspontot foglal el a nőírás kérdésében, Ulickaja hárítja a témát. Természetesnek veszi, hogy mások a tapasztalatai, a nyelve, a kommunikációs eszközei, mintha férfi lenne, hisz nőként él. Más az életvalósága, életvilága, s bizonyára mindez megjelenik írásaiban is. Am

mindennek detektálására ott vannak a szakemberek, a szociálpszichológusok, a társasnyelvészek, mondja, ő erről hadd ne nyilatkozzon, szokta válaszolni, ha erről faggatják.

Biblioterápiás foglalkozásaimon megnyilatkozó, megnyíló tapasztalati tények bizonyítják, hogy ennek a cselekményvonulatnak milyen erős terápiás hatása van a nők számára, mennyire találva érzik magukat, jelezve, hogy erről még nem olvastak, sőt nem is igen beszéltek mással. Valószínűleg ez nincs így, mert a tartalon nem nóvum, ám a katarzis csak esztétikailag magas színvonalú szöveg hatása lehet. Sajátosan női tapasztalatuk artikulálódik itt megrázó erővel. Döbbenet fedezik fel a vallomást tevő olvasók, hogy sokuk életében megjelent, meglévő, ismeretes jelenség ez a két nem eltérő kommunikációjáról, alkatáról – tragikus, mert elválasztó tapasztalatáról. Arról, hogy a férfi „néma”, hogy nem hajlandó verbalizálni, tematizálni, kimondani az élményt, sőt, hátrítva banalizálja, kicsinyíti, redukálja annak jelentőségét. Akaratlanul szeparációs szorongást kelt így a partnernőben, aki elárulva érzi magát, mert más síkon: a kimondásán nem nyilvánul meg összetartozásuk. Elbizonytalanodik a női fél: ennyire más a közös élmény, ennyivel kevesebbet jelent a férfi számára? Vagy nem is volt közös, nem ugyanazt élte meg, nem ugyanabban voltak jelen? Ha pedig mégis, hogyhogy nem kiáltja ezt világgá a férfi is, miért nem reflektál rá szóban, miért nem felsőfokban említi, s miért nem forgatja fel egész életét? Erre a jellemző női tapasztalatra ismer rá az Ulickaja-olvasó, ám nemcsak erre a megélelmódjára. Mint-hogy többféle női karakter reprezentálódik a műben, a művekben, más habitusú, beállítottságú nőolvasók is magukra látnak s értik meg a különféle szereplők közvetítésében jobban nő- és férfitársaikat. Az általam szerzetesnő-típusnak elnevezett Szonya-Médea és a tragika Mása mellett a Szandra-Nyika-vonal is megjelenik: ők nem monogámok, inkább szórakoztatják őket a párhuzamos partnerek, s képesek a baráti szexre. Butonovhoz hasonlóan reagál így (maszkulinnak tekintett módon, nemiségét férfias vadászösztönnel megélő) Nyika is, amikor Mása hozzá fordul rendkívüli élményének megosztásával. Nyika, aki ráadásul többszörösen érintett a történetben, cinikus fiziológiai magyarázatot ad, s centiméterekkel és másodpercekkel méri Mása mindent felölelő ekstázisát. Praktikus válasza alapján mindössze az történt, amit férje egyszerűen nem tudott soha elérni nála, azaz nem volt képes rendesen kielégíteni, közli Másával, ezért nem tud hát most magához térni unokahúga egy erős orgazmus után. Nyika realizmusa összeér Butonovéval, akik – más-más okból – hátrítják Mása pátozsát, s ez is okozója lesz az érzékeny, védtelen nőfigura idegenségtapasztalatának, végzetessé váló magányának. Nyika az az unokanővér, akinek köszönhetően a kis Mása kijutott gyermekkori traumájából s húsz jó éve lett a földön, ám ő az is, aki szándékán és tudtán kívül, Butonov másik szeretőjeként harmadik most

ebben a háromszögben. Amikor ezt Nyika észleli és kilép, már késő. Butonovra is hat a lelkes és őszinte szerető, Mása, ennek következtében a férfi egy idő után lemond a többi nőről, s hívja monomániásan és brutális nyíltsággal Mását el a családjától az újabb s újabb légyottokra. Kapcsolatuk a közös nyelv és élettér, életforma, értékek és mentalitás hiányában éteri érzéki vákuumban létezik, de elfogy belőle a levegő Mása számára. Az érzékeny és a földi létezésbe mély gyökereket nem eresztett nőalak skizoid helyzetbe kerül a két kapcsolatrendszer – s a két szféra között, így kilép a földi antagonizmusok világából.

A *Kukockij eseteiben* Jelena, a nőiségében szintén szándékolatlanul, indulatból, egy vita hevében traumatizált nőalak jegyzeteket készít egyre halványuló evilági életéről, amíg erre képes. Ebben a nagyregényben nem az írás, az írók játsszák a főszerepet, hanem a különleges látó képességekkel végzett orvosi és építésztervezői praxis, a zene és más, változatos életterületek plasztikus ábrázolása, a botanikáé, biológiáé, kézművességé. A túlvilági (vagy másik) dimenzió, a Harmadik Állapotnak nevezett helyszín egyik lakója azonban éppen a nevével vezetett Tolsztoj, aki megbánja, elhibázottnak tartja életművét, amit Borotváltfejű (az evilágon: Kukockij doktor) nem hagy annyiban, s igyekszik meggyőzni az író túlvilági alakját művei értékességéről. Jelena, Kukockij felesége pedig tolsztojánus. Erről az intertextuális vonatkozásról is szól Balikó Helga tanulmánya (BALIKÓ 2005).

A nevezett regény szóba hozott cselekményrétegének egy jelöletlen, s talán virtuális szövegközi kapcsolata bennem Csehovot idézi. Ez a halál utáni vagy Jelena lázálmaiban, emlékezetvesztő, a földi realitásoktól elmenekülő betegségének tereiben létező világábrázolás összetett gyökerekkel bír. A betéttörténet különleges univerzuma vallások, mitológiák elemeiből, paranormális jelenségek tanúságaiból, kómában, tetszhalottan, a klinikai halál állapotában lévő személyek beszámolóiból – és a világirodalom egyes motívumaiból, szüzséiből áll össze koherens egésszé. Úgy épül fel ez a világ, az a játékszabálya, hogy ott, a parton túl felocsúdó személy csak akkor fogja fel, hol tartózkodik, ha érett rá, ha felkészült a befogadására valamiképpen. Ha vannak róla előzetes képzetei, ha foglalkozott a transzcendenssel még a Földön – ha volt helye földi lényében, személyiségében annak, akit egyesek Istennek hívnak. Ez a megállapítás, felismerés Csehov *Unalmas történetének* is az egyik tetőpontja, amikor is az idősödő professzor felfedezi, hogy milyen üres belül, mennyire kiürült az élete, s nincs, akivel megossza rossz érzéseit, félelmeit, egzisztenciális szorongását. Levált róla professzorsága, s felfedezi: semmi és senki nélküle, nem így kellett volna talán eltöltenie életét. Így jár Ulickaja tudományos szocializmus-professzora is felocsúdva a túlvilágon, amikor találkozik fel nem ismert fia éteri szaxofonmuzikájával, amit otthon is számtalanszor hallott, ám nem értékelt,

nem érdekelte. Az egyetemi tanári, kutatói életforma veszélyei, nárcisztikus csábításai, formálissá válásának, kiüresedésének esélye, tartalmatlanságának és hiábavalóságának tapasztalata köti össze a két professzor alakját, akik hagyták, hogy elmenjen mellettük az élet, s sem az emberi kapcsolatok jótéteményében, köztük gyermekeik bizalmában, sem a művészet élményében nem részesültek.

Az orosz irodalom virtuális és imaginárius történetének jól ismert szála az elődök szüzséinek tovább írása. A jelenség valamilyen szinten természetesen minden irodalom sajátja, a komparatiztika jól ismeri a genetikus és tipológiai kapcsolatrendszerét. Az orosz mégis jellemzően, arányaiban többet foglalkozik saját előzményeivel. Ulickaja például kreatívan szól hozzá az Anna Karenina-Tatjana/Anyegin-szüzséhez azzal, hogy továbbgörgeti azt. Mása alakjában, mint láttuk a Médea-regényben, megmutatja az immár férjes nőt, aki vállalja a későn jött perzselő szerelmet, s Annához hasonlóan nem is éli túl azt. Mai Anna ő, aki önként ment hozzá Alikhoz, akivel egyenrangú, baráti-testvéri közösséget alkottak szakmaiságukat, közéleti érdeklődésüket megosztva, egymást támogatva, segítve, inspirálva. Még a szexualitást is, mint mindent, viszonylag jó szintre fejlesztették maguk közt. Mása szakmai életében is megtalálja az izgalmas és teljesíthető kihívásokat. Sikeres bölcsész és költő lesz belőle, aki tehetségének, érzékenységének köszönhetően szorongásait, traumáit, bizonytalanságait is ki tudja fejezni – verseiben, megörökítve, kiírva, külsővé téve általa a múlt árnyait s a jelen eufóriáját egyaránt. Mindez Tolsztoj regényében természetesen nincs így, ott a kor sajátosságaiból adódó távolságtartóbb, formálisabb, kevésbé átélhető viszonyrendszer és életkeretek jelennek meg. Anna és férje kapcsolatában nem találjuk azt a bensőséges, egyenrangú, a nőt is kiteljesítő lehetőséget, ami Mása és Alik esetében kirajzolódik, ott nagy a távolság a személyes tér, az egyén boldogságát garantáló létlehetőségek terén. A párhuzam mégis nyilvánvaló. A belépő harmadik, a szerető olyan felforgató, olyan mélyen megérintő, a női egzisztenciát alapjaiban megrendítő, kibontakoztató érzelmi-érzéki kiteljesedést, felszabadulást, kikapcsolódást, metafizikai célba érkezést ígér mindkét esetben, ami elsöpri a családi egyensúlyt, a családi harmónia bármely szisztémáját, struktúráját. A férjes, gyerekes asszony és a kívülről jövő férfi kapcsolódása sem Tolsztojnál, sem Ulickajánál nem vezet élhető egyensúlyhoz, fenntartható egzisztenciális közösséghez. Megmutatkozik, hogy a szenvedély romboló, megsebző, nem kompatibilis az evilág kereteivel.

A szenvedély halálos voltával foglalkozva a Tolsztoj- s az Ulickaja-remekművekben megállapíthatjuk, hogy Puskin Tatjánájánál ez még nincs így. Bátran ír világhíressé váló levelet Anyeginnek, ám a visszautasítás hatására s büszkeségből, női tartásából (s még ki tudja, miből másból) fakadóan a késői viszontostromnak, ami immár nagyvilági férjes nőként éri Anyegin részéről

megkésétt találkozásukkor, nem ad esélyt. A konvenció és önvédelem, az egzisztenciális biztonság és családi béke feláldozása a szenvedély oltárán a másik két műben történik meg. A Kukockij-regény még nagyobb lép: átmenet-narratívája a mű kompozíciójában is megvalósul a Harmadik Állapot fejezetének, a halálutániség dimenziójának beiktatásával. Irodalmi elődök, példák elevenednek meg az intertextualitás különböző módozataiban Ulickaja szövegeiben, aki nyugodt dialógusba lép a tradícióval.

Blogok százai foglalkoznak az írónővel, hivatalos oldala: Людмила Улицкая. Книги, видео, обсуждения: <https://vk.com/club11187> gyűjtőhelye laikus és szakmai olvasóinak. Információkat cserélnek itt rajongói és szakírói, alkotásairól szóló tanulmányokat, kritikákat osztanak meg, interjúkat linkelnek be – vele; kiderül, hogy milyen szakdolgozatokat, disszertációkat készítettek és készítenek éppen műveiről, azok legkülönfélébb vonatkozásairól. A virtuális klub tagjai beszámolnak olvasmányélményeikről, olvasónapló-részleteket adnak közre, bemásolják ide kedvenc idézeteiket tőle, megvitatják a számukra homályos helyeket műveiben, s megosztják egymással, éppen milyen párhuzamokra bukkantak más írók műveivel kedvencüknél. Fanclub és laikus értelmezők gyülekezete e hely, a kultuszé és a civil kutatásé, népi, közösségi irodalomkutatóké, aminek nagy a hagyománya Oroszországban. Szinte minden klasszikus és élő írójuk köré összegyűlnek olvasóik. Régebben ezt valós terekben, általában az író lakásmúzeumában kapott helyiségben tették, s számoltak be egymásnak az újabb és újabb adatokról, adalékokról, amikre szenvedélyes gyűjtőmunkájuk során a szerzői biográfiából vagy a művek keletkezéstörténetéből rátaláltak. Töretlenül szervezik irodalmi túráikat is az író és művei cselekményének útvonalain. A digitális váltás előtti népi Bulgakov-kutatókról van sok tapasztalatom – most pedig Ulickaja weboldalán egy másik nemzedékről. A médiumváltás a recepcióban közelebb hozta a szakmai és a laikus olvasókat. Az irodalmárnak is izgalmasak a civil befogadói reflexek, reakciók, olvasmányélmények. A digitális számlálónak köszönhetően pedig folyamatos a szavazás az írónő könyveinek népszerűségéről. Messze a *Kukockij esetei* vezet a listán, örök második pedig (eleddig) a *Médea és gyermekei*.

Irodalom

ВОЛОДИНА, Наталья 2008. Людмила Улицкая: «Живу – как мне нравится, пишу – что захочется». In: http://www.goroskop.ru/publish/open_article/39063/

Моя задача – вопросы ставить, а не решать. In: <http://www.ulickaya.ru/content/view/1284/>. (2015. 11. 25.)

ПОБИВАЙЛО, Оксана Викторовна 2009. МИФОПОЭТИКА ПРОЗЫ ЛЮДМИЛЫ УЛИЦКОЙ. In: www.elib.sfu-kras.ru/bitstream/2311/.../1/pobivailo.doc

- УЛИЦКАЯ, Людмила 2001. *Казус Кукоцкого*. Москва, Эксмо
- УЛИЦКАЯ, Людмила 2008. *Русское варенье и другое*. Москва, Эксмо
- САБО, Тünde 2015. *Родословная Сонечки*. Генетический фон повести Л. Улицкой.
- SZLÁV TÖRTÉNETI ÉS FILOLÓGIAI TÁRSASÁG, RUSZISZTIKA 3, Szombathely.
- СКОКОВА, Татьяна Александровна 2010. *Проза Людмилы Улицкой в контексте русского постмодернизма*. = <http://www.dissercat.com/content/proza-lyudmily-ulitskoi-v-kontekste-russkogo-postmodernizma>
- ФЕЛЬЗИНГЕР, Любовь Валерьевна 2015. «ПРОМЕЖУТОЧНЫЕ» ЛЮДИ В XXI ВЕКЕ: КОНЕЦ ЭПОХИ (РАЗГОВОР Л.Е. УЛИЦКОЙ В ПЬЕСЕ «РУССКОЕ ВАРЕНЬЕ» С А.П. ЧЕХОВЫМ). = Science Time Выпуск № 1 (13) / 2015, ГРНТИ: 17 — Литература. Литературоведение. Устное народное творчество, Научная библиотека КиберЛенинка: <http://cyberleninka.ru/article/n/promezhutochnye-lyudi-v-xxi-veke-konets-epochi-razgovor-l-e-ulitskoy-v-piese-russkoe-varenie-s-a-p-chehovym#ixzz3ssAp93Xm>
- BALIKÓ Helga 2005. Saját kulcs. In: *Embertan és irodalom*. Elbeszélésbe oltott gének Ljudmila Ulickaja regényeiben, szerk. V. Gilbert Edit, Pécs.
- BALIKÓ Helga 2006. „Az igazság a halál oldalán áll”. Ljudmila Ulickaja halálszimbolikájának világirodalmi beágyazódása. In: *A perifériáról a centrum: Világirodalmi áramlás a 20. század közép-ső évtizedeitől*, 3. = From Periphery to Centre. Trends in World Literature from the Middle Decades of the Twentieth Century to the Present, <http://periferia.btk.pte.hu/old/perif3/balikoelga3/balikoelga.htm>, Szerk. V. Gilbert Edit, Pécs, PTE–Pro Pannonia.
- CZINKI Ferenc 2014. „Oroszországot nehéz szeretni” – M. Nagy Miklós műfordító, író, az Európa Könyvkiadó igazgatója. = 2014/44, <http://magyarnarancs.hu/konyv/m-nagy-miklos-mufordito-iro-az-europa-konyvkiado-igazgatoja-92325>
- CSEHOV, A.P 2005. *Unalmas történet*. In: *Elbeszélések 1887 – 1891*, Budapest, Osiris Kiadó.
- GILBERT Edit, V., 2014. Lelkek vándorlása kelet-európai női sikerkönyvekben, Ljudmila Ulickaja és Julija Voznyeszenszkaja, 56–62. In: *Az együttérzés irodalmi és vonzatai*. Budapest, Pont Kiadó.
- GILBERT Edit, V., 2014. A könyvtároslány kiszolgáltatottsága, 203–209. In: *Az együttérzés irodalmi és vonzatai*. Budapest, Pont Kiadó.
- „Még látszanak az orosz lövedékek a házak falain” – Ulickaja Pécssett. = <http://www.stop.hu/kultura/meg-latszanak-az-orosz-lovedek-a-hazak-falain-ulickaja-pecsett/932139/>
- SZŐKE Katalin 2013. *Mit akar(hat) az orosz nő? A KORTÁRS OROSZ NŐIRODALOM ÉS AZ OROSZ ÍRÓNŐK*. = Tiszatáj, 10.09, <http://tiszatajonline.hu/?p=38106>, http://epa.oszk.hu/00700/00713/00263/pdf/EPA00713_Tiszataj_2013_08_079-087.pdf
- ULICKAJA, Ljudmila 2003. *Kukockij esetei*, fordította: V. GILBERT Edit és GORETITY József. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- ULICKAJA, Ljudmila 2003. *Médea és gyermekei*. fordította: V. GILBERT Edit és GORETITY József. Budapest, Magvető Kiadó.
- ULICKAJA Ljudmila 2006. *Szonyecska*. fordította: V. GILBERT Edit. Budapest, Magvető Kiadó.

Edit V. GILBERT

KNJIŽEVNI PRELASCI GRANICA U ŽIVOTNOM DELU LJUDMILE ULICKAJE

U mom radu rasplićem intertekstualne mreže jednog od – bez sumnje – najpopularnijeg pisca savremene ruske književnosti, Ljudmile Ulickaje. Pri tom ovlaš dodirujem pitanja njene popularnosti, njenog statusa kao pisca (autor lakih lektira ili lepe književnosti?), pitanje njenih čitalačkih grupa i pitanje osnovnog pristupa stvarima u životnom delu. Počinjem od aluzija na Tolstoja, pa preko reminiscenci na Čehova prelazim na savremene paralele. Nastojim da opišem štof njenog životnog dela, njegove registre, prelasku granica u njemu kao i same granice. U opisu težište se nalazi na egzistencijalnim izrazima spiritualnog doživljaja koji su transponovani u književnost.

Ključne reči: Ulickaja, intertekstualnost, virtualna, imaginarna istorija ruske književnosti, nastavljanje pisanja, paralele sa pretečama i sa savremenima, narativa prelaska, spiritualni i žanrovski prelasci granica, elitna književnost, bestseller

Edit V. GILBERT

LITERARY BORDER CROSSINGS IN LJUDMILA ULICKAJA'S OEUVRE

I start to undo the inter-text mains of today's indisputable star of the Russian literature, Ljudmila Ulickaja's, slightly touching the questions of her popularity, her lecture and belletristic character, her recipient groups and the framework aspects of her oeuvre. I try to explore the structure, registers, border crossings, and borders of the oeuvre by starting from Tolstoy's allusions, through the Chekhov-reminiscences, by mentioning the contemporary parallels – by making the existential manifestations of the spiritual experience transposed into literary as the main subject.

Keywords: Ulickaja, inter-textuality, the virtual, imaginary history of the Russian literature, further writing, parallels with predecessors and contemporaries, transition narrative, spiritual and genre border crossings, elite literature and bestseller